

The proposed method allows looking at separate components of the swimmers' speed and strength properties and has a positive influence on reserve capabilities of swimmers' bodies. So it can be assumed that using these methods and exercises during the training of speed and strength properties in and out of the water allow improving the swimmers' results.

Further studies are going to be conducted in the direction of introducing this proposed method into the swimmers' training process and proving its' efficiency to improve the level of speed and strength properties of boys aged 13–14.

Key words: *experimental method, swimming, swimming training, special exercises in and out of the water, speed and strength properties, boys aged 13–14.*

УДК 378.091.212:364

Ольга Кривонос

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-8076-3259

DOI 10.24139/2312-5993/2018.06/098-108

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФЕНОМЕНУ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Метою статті є аналіз наукового комплексного дослідження системи поглядів на проблему адаптації зарубіжних та вітчизняних учених та виокремлення важливих положень для сучасного соціально-педагогічного трактування цієї проблеми. Представлено адаптацію як стан, у якому потреби індивіда, з одного боку, і вимоги середовища – з іншого, повністю задоволені або як процес, за допомогою якого цей гармонійний стан досягається (біхевіористська теорія), як адекватну продуктивну результативність (інтераціоналістська теорія), як співвідношення змін середовища й особистості (психоаналітична теорія).

Ключові слова: *адаптація, соціально-педагогічна адаптація, психологічна адаптація, дидактична адаптація, концепція системного розгляду адаптації, біхевіористська теорія адаптації, інтераціоналістська теорія адаптації, психоаналітична теорія адаптації.*

Постановка проблеми. Інноваційні перетворення сучасної освіти України відповідно до нового Закону «Про освіту» та Концепції нової української школи, головним своїм продуктом передбачають формування інноваційної людини, що володіє різноманітними компетентностями, творчої, успішної і здатної активно адаптуватися до надзвичайно швидких інформаційних та соціальних змін.

Такі трансформаційні зміни в Україні, а також демократизація й гуманізація суспільного буття, дозволяють по-новому дивитися на різноманітні соціальні явища, зокрема, соціалізацію та її складові: соціальну адаптацію, інтеграцію та індивідуалізацію особистості, соціальних груп, суспільства в цілому. Важливо дослідити проблему саме соціальної адаптації та її форм, зокрема, з позицій зарубіжних та

вітчизняних учених. Адже сучасні науки, що вивчають соціальні явища, у тому числі педагогіка, формують розуміння соціальної адаптації, спираючись на вже існуючі концепції філософів, психологів, соціологів, педагогів, критикуючи чи погоджуючись із ними.

Аналіз наукових досліджень і власні спостереження дозволяють нам стверджувати про надзвичайну важливість дослідження феномену адаптації з метою пошуку інноваційних механізмів її реалізації в навчальних закладах, зокрема вищих.

Аналіз актуальних досліджень. Як засвідчують результати нашого дослідження, на сьогодні соціальна адаптація, а особливо дидактична її форма, цікавить представників різних наук. Так, філософські дослідження проблеми адаптації в загально-філософському трактуванні знайшли відображення у працях О. Бондаренко, А. Кавалерова та ін. Психологи вивчають чинники адаптації особистості (П. Кузнецов), психологічну структуру професійної адаптації (Н. Чайкіна) тощо. Низка останніх педагогічних досліджень присвячена соціальній адаптації дітей у межах закладу для сиріт (І. Дементьєва), студентів в умовах педагогічного училища (Л. Зданевич, О. Кочерга). Педагоги вивчають соціальну адаптацію підлітків у загальноосвітніх санаторних школах-інтернатах (Ю. Чернецька); освітлюють проблему соціальної адаптації в технологіях соціальної роботи (С. Харченко), особливості соціальної адаптації як складової процесу соціалізації особистості (О. Безпалько, І. Зверєва та ін.).

Усі вищезазначені дослідження адаптації (адаптивно-соціалізаційної теорії) так чи інакше ґрунтуються на концепціях зарубіжних учених (Г. Айзенка, Дж. Міда, Г. Селлівана, Л. Філіпа, З. Фрейда, Е. Фромма), науковців радянських часів: філософів (Ю. Гана, Т. Дичева, М. Кджаняна), психологів (Л. Виготського, Л. Ларіонова, О. Леонтьєва), педагогів (Л. Бенедиктова, В. Дугінця, О. Мороза, Л. Шубіна) та ін.

Таким чином, теорія адаптації має серйозне наукове підґрунтя і повинна бути використана педагогічними й науково-педагогічними працівниками в розробці конкретних адаптаційних заходів.

Метою статті є аналіз наукового комплексного дослідження системи поглядів на проблему адаптації зарубіжних та вітчизняних учених та виокремлення важливих положень для сучасного соціально-педагогічного трактування цієї проблеми й організації адаптаційних заходів у навчальних закладах.

Методи дослідження. Щоб досягти мети дослідження було використано загальнонаукові методи: аналіз і синтез наукової філософської, психологічної, педагогічної літератури, що висвітлює різні підходи до теорії адаптації, порівняння, узагальнення, абстрагування з метою виявлення системи поглядів на проблему адаптації зарубіжних та вітчизняних учених.

Виклад основного матеріалу. Нами було виявлено, що серед зарубіжних дослідників проблемою соціальної адаптації займалися психоаналітики, неофрейдисти, необіхевіористи, інтеракціоністи, антропологи та ін. Так, представники психоаналітичної теорії соціальної адаптації – Г. Гартман [14], З. Фрейд [10] – намагалися розробити «чітку теорію адаптації індивіда, визначити широку систему понять, що відображають процес адаптації людини до соціального середовища» [3, с. 25]. Але їхня теорія ґрунтується на біологізаторських позиціях, в основі яких – фрейдистська формула структури психіки людини, що включає три сфери: «Воно», «Я», «Над-Я».

Наприклад, Г. Гартман, послідовник З. Фрейда, відзначає, що інтерес до проблеми адаптації зріс унаслідок розвитку «психології Я», підвищення загального інтересу до особистості та її пристосування до умов зовнішньої реальності. Адаптація, згідно з Г. Гартманом, включає як процеси, пов'язані з конфліктними ситуаціями, так і ті процеси, які входять у вільну від конфліктів сферу «Я», яка сприяє нормальній адаптації і створюється захисними механізмами особистості.

Психоаналітичний підхід дозволяє виділити дві складових адаптації: процес і результат. Як процес адаптація полягає в запуску й розгортанні захисних реакцій, як результат у новому особистісному придбанні, що забезпечує адаптацію в більш складних умовах. Вони працюють із поняттям адаптації (процес) і адаптованістю (результат цього процесу). Добре адаптовані особистості демонструють високу продуктивність, здатність насолоджуватися життям і збережену психічну рівновагу. Тому можна сказати, що у процесі адаптації активно змінюється як особистість, так і середовище, у результаті чого встановлюються відносини адаптованості, а адаптаційний процес регулюється з боку «Я». Важливо відзначити, що в ході адаптації відбувається пошук людиною такого середовища, яке сприятливе для його функціонування.

Такі явища, як «сила Я», «обмеження Я», описувані психоаналітиками, також впливають на процес адаптації та його успішність. У якості критерію успішної адаптації психоаналітична школа розглядає ситуацію, при якій у людини не порушені її продуктивність, психологічна рівновага і здатність насолоджуватися життям [6, с. 32].

Сучасні психоаналітики широко використовують введені ще З. Фрейдом поняття «аллопластичних» і «ауто пластичних» змін і, відповідно, розрізняють два різновиди адаптації: 1) аллопластична адаптація здійснюється тими змінами в зовнішньому середовищі, які людина робить для його приведення у відповідність зі своїми потребами; 2) аутопластична адаптація забезпечується змінами особистості (її структури, умінь, навичок тощо), за допомогою яких вона пристосовується до середовища [10, с. 170].

До цих двох власне психічних різновидів адаптації Г. Гартман додає ще один: пошук індивідом такого середовища, що сприятливе для функціонування організму [14, с. 50].

Психоаналітики велике значення надавали соціальній адаптації особистості. Г. Гартман відзначає, що завдання адаптації до інших людей постає перед людиною з дня її народження. Вона адаптується також у тому соціальному середовищі, яке частково є результатом активності попередніх поколінь і її самої. Людина не тільки бере участь у житті суспільства, а й активно створює ті умови, до яких має адаптуватися. Все більшою мірою своє середовище проживання людина створює сама.

Виходячи з цього, учений вважає процес адаптації людини багатшаровим, причому уявлення про рівень адаптації лежить в основі концепції здоров'я людини.

Указавши на тісний зв'язок між біологічним і психологічним (зокрема, у взаєминах між дитиною та її батьками), цей учений тим не менше приходить до помилкового висновку про те, що «психічне є суттєвою частиною біологічного», пояснюючи біологію і психологію «двома різними підходами ... двома різними точками зору, двома методами дослідження і двома сітками понять» [14].

У цілому психоаналітична теорія адаптації людини є до теперішнього часу однією з найбільш розроблених. Психоаналітики створили широку систему понять і відкрили низку тонких процесів, за допомогою яких людина адаптується до соціального середовища. Проте в цілому психоаналітична теорія адаптації потребує розвитку шляхом виходу з рамок класичних уявлень цієї школи з урахуванням новітніх досягнень психології особистості, соціальної психології та інших психологічних наук. І все ж ніколи не слід забувати, що багато питань психології адаптації людини вперше сформульовані психоаналітиками, а низка їх досягнень (наприклад, відкриття й докладний опис цілої системи захисних механізмів) представляє неминучу цінність для психології [4, с. 77].

Вихідним положенням неофрейдистів (Г. Селлівана, Е. Фромма [11]) став принцип культурного детермінізму, що визнає вирішальну роль соціального середовища як фактора розвитку психіки індивіда та його відносин із навколишнім світом. К. Хорні розглядала соціальну ідентичність як успішну адаптацію індивіда до соціального середовища, а її порушення – як патологію [13]. Однак неофрейдистська теорія заперечує зв'язки між природою й культурою та визнає психічні процеси при адаптації індивіда односторонніми реакціями на впливи зовнішнього середовища.

Дослідники-необіхевіористи – Г. Айзенк [1], В. Хесле [12] – детально вивчають адаптаційні процеси й поділяють їх на адаптацію взагалі та соціальну адаптацію зокрема. Зазначимо, що вчені здебільшого звертають

увагу на біологічні стани індивідів у процесі адаптації, а саму соціальну адаптацію розуміють як адаптацію соціальних груп, а не окремих індивідів.

У межах біхевіоризму адаптація виступає як: 1) стан, у якому потреби індивіда, з одного боку, і вимоги середовища – з іншого, повністю задоволені. Це стан гармонії між індивідом і природною чи соціальним середовищем; 2) процес, за допомогою якого цей гармонійний стан досягається.

Адаптація як процес, згідно з Р. Хенкі, приймає форму зміни середовища й змін в організмі шляхом застосування дій (реакцій, відповідей), що відповідають даній ситуації. Зазначені зміни є біологічними. Про зміни психіки й використання власне психічних механізмів адаптації в біхевіористському визначенні немає мови. Ця обставина є, на нашу думку, основним недоліком біхевіористського підходу до проблеми адаптації особистості. Інший недолік – нездатність використання сучасної теорії еволюції організмів і психіки.

Соціальну адаптацію біхевіористи розуміють як процес (або стан, що досягається в результаті цього процесу) фізичних, соціально-економічних або організаційних змін у специфічно-груповому поведженні, соціальних відносинах або в культурі. У функціональному відношенні зміст або мета такого процесу залежить від перспектив поліпшення здатності виживання груп або індивідів або ж від способу досягнення значимих цілей. Кожний термін має біологічні відтінки, що показує його ставлення до теорії еволюції, хоча, як ми вже зазначили, сучасних досягнень теорії еволюції, соціобіології та еволюційної психології при розгляді проблеми адаптації біхевіористи не використовують [5, с. 63].

Слід також мати на увазі, що в біхевіористському визначенні соціальної адаптації мова йде переважно про адаптацію груп, а не індивідів. До того ж тут не розглядається питання про особистісні зміни, що відбуваються у процесі адаптації індивіда. Однак, біхевіористи справедливо відзначають адаптивний характер модифікації поведінки через процес навчання. Не можна не погодитися з тим, що питання зміни поведінки через навчання становлять велику підсистему проблеми соціально-психологічної адаптації осіб і груп.

Цю проблему вперше обговорював англійський філософ XIX століття Герберт Спенсер, послідовник Ч. Дарвіна. Механізми навчання (заучування) є одним із найважливіших умов придбання адаптивних (у тому числі захисних) можливостей особистості у процесі її онтогенетичного розвитку й соціалізації.

Слід зазначити, що як у наведених характеристиках, так і в додаткових зауваженнях Р. Хенкі є елементи, прямо пов'язані з проблемами соціально-психологічної адаптації особистості. Відзначається, що термін «соціальна адаптація» використовується також із метою позначення процесу, за допомогою якого індивід чи група досягають стану

соціальної рівноваги в значенні відсутності переживання конфліктних відносин із середовищем. Конфлікт є різновидом проблемної ситуації, тому дане визначення в цілому прийнятне, хоча й має деякі обмеження. Це зрозуміло з того, що в ньому мова йде лише про конфлікти з зовнішнім середовищем та ігноруються внутрішні конфлікти особистості [7, с. 64].

Таким чином, у біхевіористичних визначеннях соціальної адаптації, незважаючи на низку упущень, є конструктивні елементи, які можна використовувати для вироблення адекватного визначення соціально-психічної адаптації особистості й соціальної групи у проблемних ситуаціях. Слід відзначити також, що адаптацію груп біхевіористи, мабуть, не вважають специфічним процесом, відмінним від процесів індивідуальної адаптації їх членів. З цим не можна погодитися, оскільки група адаптується до своїх нових членів із одночасною внутрішньогруповою адаптацією останніх; група адаптується також до більш широкого соціального середовища, зокрема, до інших груп; адаптація групи – це сумарний процес адаптивної активності її членів.

Адаптованість групи до більш широкої соціальної ситуації, на нашу думку, не обов'язково передбачає внутрішньогрупову адаптованість кожного її члена. В адаптованих групах можуть бути такі члени, положення яких всередині групи слід вважати станом дезадаптованості. Такі, наприклад, соціально ізольовані і знехтувані члени груп, яких виявляють за допомогою соціометричних досліджень. Механізми групової адаптації не є ідентичними з механізмами внутрішньогрупової індивідуальної адаптації. Навіть однойменні відповідні реакції й механізми (наприклад, індивідуальна та групова агресія, конформістські дії тощо) мають не тільки кількісні, але і якісні відмінності. У силу перерахованих обставин проблему соціальної адаптації груп ми схильні вважати специфічною проблемою іншого, більш високого рівня. Ці ідеї слід розгорнуто обговорювати в соціальній психології [8, с. 2].

Прихильники інтеракціоністського напрямку роблять акцент на вивчення іншого боку адаптації. Вони відносять адаптацію до добре організованих прийомів або способів життєдіяльності, які дозволяють людині пристосуватися до нової ситуації і справлятися з типовими проблемами. Тому характеристиками адаптивної поведінки розглядається успішне прийняття рішень, чітке визначення свого майбутнього, прояв ініціативи. Так, Л. Філіпс [9] вважає, що ознаками ефективної адаптованості є: здатність установлювати інтимні, емоційно-насичені зв'язки у сфері особистих відносин; наявність почуття емпатії; розуміння мотивів людської поведінки; здатність тонко й точно відображати зміни у взаєминах; ефективність у сфері позаособистісної соціально-економічної активності, у якій людина досягає запланованого ним рівня.

На підтвердження цього, Л. Філіпс вважав, що «соціально-адаптаційний процес характеризується двома особливостями: по-перше, прийняттям соціальних очікувань групи, конформністю до вимог і норм,

які суспільство ставить перед особистістю; по-друге, соціальна адаптація не зводиться до простого прийняття особистістю соціальних норм соціуму, до якого вона адаптується, а являє собою гнучкість, здатність надавати подіям бажаний для себе напрям» [3, с. 28–29]. Таке трактування Л. Філіпсом категорії соціальної адаптації є важливим для нашого дослідження, оскільки вказує на активність особистості у процесі адаптації, на можливість виявлення власної ініціативи.

Особистість, яка здійснює переважно цю форму адаптації, не йде від проблемних ситуацій (тобто не користується стратегією втечі від проблем, про яку мова ще попереду), а використовує ці ситуації для реалізації своїх прагнень, цілей, основних домагань. Такі особистості значною мірою самі планують і здійснюють своє майбутнє і не схильні пасивно чекати допомоги та вказівок із боку інших (як це властиво дітям і певному числу дорослих із вираженим залежним характером).

Дж. Мід, розробляючи напрям символічного інтеракціонізму, центральним поняттям соціальної психології вважав «міжіндивідуальну взаємодію». Сукупність процесів взаємодії, на думку вченого, формує суспільство й соціального індивіда: «З одного боку, багатство та своєрідність властивих тому чи іншому індивідуальному «Я реакції» та способів дій залежать від різноманітності та широти систем взаємодії, у яких бере участь «Я». З іншого – соціальний індивід є джерелом руху й розвитку суспільства» [2, с. 10].

Представники зарубіжної філософської думки Ф. Знанецький та У. Томас вважали, що соціальні явища та процеси необхідно розглядати як результат свідомої діяльності людей, а при вивченні тих чи інших соціальних ситуацій важливо враховувати не тільки соціальні обставини, але й точку зору індивідів, які включені в ці ситуації, тобто розглядати їх як суб'єктів соціального життя. Учені спробували розробити типологію особистостей за характером їхньої адаптації до соціального середовища та виокремили три основні типи: міщанський, богемний, творчий [3, с. 45]. Філософи наголосили: «...суспільний розвиток, як і розвиток культури, визначається лише творчими особистостями, здатними не лише пасивно пристосовуватися до змінених умов буття, а адаптовуватися до них через власну творчу активність, через власні нововведення й винахідливість» [3, с. 46]. Ідеї Дж. Міда, У. Томаса, Ф. Знанецького лягли в основу суб'єкт-суб'єктного підходу до розуміння адаптації та соціалізації, основною ідеєю якого є утвердження активної позиції людини в цьому процесі.

На думку представників даного напрямку, у ході адаптації організм пристосовується до вимог специфіки ситуації. Для інтеракціоністів адаптивність проявляється у вигляді двох різних відповідей на вплив середовища: у прийнятті та ефективності відповіді на ті соціальні очікування, з якими людина зустрічається відповідно до своїх поглядів; у

гнучкості, ефективності при зустрічі з новими й потенційно небезпечними ситуаціями; у здатності надавати подіям бажаний для себе напрямок.

Узагальнену характеристику зарубіжних і вітчизняних теорій адаптації представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Узагальнена характеристика теорій адаптації

№	Назва теорії	Представники	Визначення сутності адаптації
ЗАРУБІЖНІ ТЕОРІЇ			
1.	Психоаналітична теорія адаптації особистості	З. Фрейд, Г. Гартман	Як процес адаптація полягає в запуску й розгортанні захисних реакцій, як результат – у новому особистісному придбанні, що забезпечує адаптацію в більш складних умовах
2.	Теорія неофрейдистів	Г. Селліван, Е. Фромм, К. Хорні	Теорія заперечує зв'язки між природою й культурою та визнає психічні процеси при адаптації індивіда односторонніми реакціями на впливи зовнішнього середовища
3.	Біхевіористська теорія	Г. Айзенк, В. Хесле	1) стан, у якому спостерігається співвідношення потреб індивіда й вимог середовища; 2) процес, за допомогою якого досягається цей гармонійний стан
4.	Інтеракціоністська теорія	Л. Філіпс, Дж. Мід, Ф. Знанецький	Відносять адаптацію до добре організованих прийомів або способів життєдіяльності, які дозволяють людині пристосуватися до нової ситуації і справлятися з типовими проблемами. Адаптації притаманні особливості: 1) прийняттям соціальних очікувань; 2) адаптація не зводиться до простого прийняття особистістю соціальних норм
5.	Філософська теорія	Ф. Знанецький, У. Томас	Адаптивність проявляється у вигляді двох різних відповідей на вплив середовища: у прийнятті та ефективній відповіді на ті соціальні очікування, з якими людина зустрічається у відповідності зі своїми поглядами; у гнучкості, ефективності при зустрічі з новими й потенційно небезпечними ситуаціями; у здатності надавати подіям бажаний для себе напрямок
6.	Психолого-соціальна теорія	Т. Шибутані	Загальна адаптація (адаптованість) є результатом послідовного ряду ситуативних адаптацій до повторюваних ситуацій

ВІТЧИЗНЯНІ ТЕОРІЇ			
1.	Філософська теорія	І. Милославова, , М. Кджанян, Ю. Ган, Т. Дичев	Адаптація особистості розглядається не як просте пристосування до нових умов, а як складний, суперечливий процес, що включає момент активності особистості й супроводжується певними змінами в її структурі
2.	Соціальна теорія	Г. Насирова, Л. Зданевич	Соціальна адаптація «пов'язана з входженням індивіда в нове соціальне середовище й означає приведення об'єктивних і суб'єктивних особливостей особистості відповідно до умов соціального середовища, що змінюється»
3.	Психологічна теорія	Е. Нікітіна	Категорично розділяють активність і власне адаптивну діяльність людини
4.	Педагогічна теорія	Л. Бенедиктов а, О. Мороз, В. Дугінець, Л. Шубіна	Виділяють чотири рівні адаптації за характером взаємодії суб'єкта й адаптивного середовища: уподібнення пристосування, урівноваження та псевдоадаптація

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, проведений аналіз основних теорій зарубіжних та вітчизняних учених про феномен адаптації показав, що всі вони зробили свій внесок у вивчення адаптації. Але в кожній теорії спостерігається своєрідне бачення її природи, функції, критеріїв успішності. Адаптація розглядається як процес або стан (біхевіористська теорія), як адекватна продуктивна результативність (інтеракціоністська теорія), як співвідношення змін середовища й особистості (психоаналітична теорія).

Більшість авторів розглядають адаптацію як процес пристосування до різних станів зовнішнього середовища, у ході якого набуваються нові якості чи властивості. При цьому підкреслюється активність адаптивних процесів, які постійно супроводжують життя людини і сприяють її виживанню в різних умовах. Важливо відзначити, що адаптація пов'язана з багатьма важливими особливостями особистості, зокрема пізнавальними, мотиваційними та ціннісними, що необхідно враховувати, зокрема, при організації умов для адаптації студентів першого курсу вищих навчальних закладів.

Перспективним може стати дослідження шляхів подолання студентами (випускниками загальноосвітніх закладів) труднощів адаптації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айзенк, Г. Ю. (1999). *Структура личности*. СПб.: Издательство Ювента (Aizenk, H. Yu. (1999). *Structure of personality*. SPb.: Yuventa Publishing House).
2. Мид, Дж., Мертон, Р., Парсонс, Т. (2004). *Американская социологическая мысль*. Москва: Изд-во МГУ (Mead, J., Merton, R., Parsons, T. (2004). *American sociological thought*. Moscow: MSU Publishing House).

3. Кавалеров, А. І., Бондаренко, А. М. (2005). *Соціальна адаптація: феномен і прояви*. Одеса: Астропринт (Kavalerov, A. I., Bondarenko, A. M. (2005). *Social adaptation: phenomenon and manifestation*. Odesa: The Astroprint).
4. Казміренко, В. П. (2004). Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. *Практична психологія та соціальна робота*, 6, 76–78 (Kazmirenko, V. P. (2004). Program of research of psycho-social factors of adaptation of a young person to the study at higher education institutions and the future profession. *Practical Psychology and Social Work*, 6, 76–78).
5. Ляхова, І. М. (2001). Використання системного аналізу процесу адаптації студентів-першокурсників. *Рідна школа*, 1, 61–63 (Liakhova, I. M. (2001). Use of system analysis of the process of adaptation of students-freshmen. *Native school*, 1, 61–63).
6. Никитина, Е. Б. (2002). Некоторые психологические аспекты школьной дезадаптации в младшем подростковом возрасте. *Воспитание школьников*, 6, 31–33 (Nikitina, E. B. (2002). Some psychological aspects of school maladaptation in younger adolescents. *Education of schoolchildren*, 6, 31–33).
7. Плотнікова, О. В. (2001). Важливість вивчення індивідуальних особливостей першокурсників у період дидактичної адаптації. *Рідна школа*, 10, 62–64 (Plotnikova, O. V. (2001). The importance of studying the individual characteristics of the first-year students in the period of didactic adaptation. *Native school*, 10, 62–64).
8. Резник, Т. І. (2002). Психологічний зміст труднощів у навчанні студентів-першокурсників. *Практична психологія та соціальна робота*, 1, 1–3 (Reznik, T. I. (2002). The psychological content of difficulties in teaching students-freshmen. *Practical Psychology and Social Work*, 1, 1–3).
9. Филипс, Л. (1979). *Адаптація і її різновидності*. Л.: Наука (Philips, L. (1979). *Adaptation and its variants*. L.: Science).
10. Фрейд, З. (2000). Введение в психоанализ: лекции. Москва: Изд-во Современ. Гуманитар. ун-та (Freud, S. (2000). *Introduction to psychoanalysis: lectures*. Moscow: Publishing house of Modern Humanitarian University).
11. Фромм, Э. (2002). *Искусство любить*. СПб.: Издательство Азбука (Fromm, E. (2002). *Art to love*. St. Petersburg: Publishing House Azbuka).
12. Хесле, В. (1994). Кризис индивидуальной и коллективной идентичности. *Вопросы философии*, 10, 112–123 (Hesleu, V. (1994). The crisis of individual and collective identity. *Issues of Philosophy*, 10, 112–123).
13. Хорни, К. (2000). *Невротическая личность нашего времени*. Москва: Издательство Прогресс (Horney, K. (2000). *Neurotic personality of our time*. Moscow: Publishing House Progress).
14. Hartmann, H. (1958). *Ego psychology and the Problem of adaptation*. N-Y.: New York.
15. Taylor, P. G., Hitendra, P., Clarke, J. (2004). Exploring student adaptation to new learning environments: some unexpected outcomes. *International Journal of Learning Technology*, 1, 100–110.

РЕЗЮМЕ

Кривонос Ольга. Методологические обоснования феномена адаптации студентов к обучению в учреждении высшего образования.

Целью статьи является анализ научного комплексного исследования системы взглядов на проблему адаптации зарубежных и отечественных ученых, а также выделение важных положений для современного социально-педагогического трактования этой проблемы. Адаптация представляется как состояние, в

котором потребности индивида, с одной стороны, и требование окружающей среды – с другой, полностью удовлетворены или как процесс, с помощью которого это гармоничное состояние достигается (бихевиористическая теория), как адекватная продуктивная результативность (интеракционистская теория), как соотношение изменений среды и личности (психоаналитическая теория).

Ключевые слова: адаптация, социально-педагогическая адаптация, психологическая адаптация, дидактическая адаптация, концепция системного рассмотрения адаптации, бихевиористическая теория адаптации, интеракционистская теория адаптации, психоаналитическая теория адаптации.

SUMMARY

Krivos OIha. Methodological substantiation of the adaptation phenomenon of the students to study at a higher education institution.

The aim of the article is to analyze the scientific complex study of the system of views on the problem of adaptation of foreign and domestic scientists and identification of important provisions for the modern socio-pedagogical definition of this problem. Adaptation is presented as a condition in which the needs of the individual, on the one hand, and the requirements of the environment – on the other hand, are completely satisfied or as a process by which this harmonic state is achieved (behaviorist theory), as an adequate productive effect (interaction theory), as a correlation of changes in the environment and personality (psychoanalytic theory).

Domestic scholars consider adaptation of the person not as a simple adaptation to new conditions, but as a complex, contradictory process that includes the moment of activity of the individual and is accompanied by certain changes in its structure. Social adaptation is associated with entering of the individual in a new social environment and means bringing the objective and subjective peculiarities of the individual in accordance with conditions of the changing social environment.

Most authors see adaptation as a process of adaptation to different states of the environment, during which new qualities or properties are acquired. It emphasizes the activity of adaptive processes, which constantly accompany human life and contribute to its survival in different conditions. It is important to note that adaptation is associated with many important personality peculiarities, such as cognitive, motivational, and value, which must be taken into account, in particular, when organizing the conditions for the adaptation of students of the first year of study at higher education institutions.

Key words: adaptation, socio-pedagogical adaptation, psychological adaptation, didactic adaptation, concept of systemic adaptation review, behavioral theory of adaptation, interaction theory of adaptation, psychoanalytic theory of adaptation.